



Дзбо Віктор Святославович,
доктор історичних наук, професор,
академік Міжнародної академії наук Євразії,
ректор Українського державного університету,
м. Москва

УДК 94 (477)

Лев I Данилович – король Русі-України (1292 – 1301 рр.)

Наприкінці 60-х рр. XIII ст. найголовніші політичні діячі сходять з політичної арени: у 1264 році помер король Данило I, у 1268 році загинув від рук Льва Даниловича Войшелка, у 1269 році помирає Василько Романович, а у 1271 році – Шварн Данилович [10, с. 869 – 870].

Тільки у 1271 році, після смерті брата Шварна Даниловича, Лев Данилович заволодів його землями, про що свідчить Волинський літопис, автор якого був налаштований проти князя Лева: «А Лев почав князувати в Галичі і Холмі по браті своїм, по Шварні» [10, с. 869 – 870].

Тоді ж він переносить нову столицю злучених воєдино обширних володінь до Львова [1, с. 32 – 33].

Згідно з останніми свідченнями археологічної науки, на «Львівських горах» у XIII ст. або й раніше, у XI ст., існувало містечко під іншою назвою [5, с. 154 – 156].

Однак, у середині XIII ст. у зв'язку з тим, що розташовані на «Львівських горах» замки й містечко захищали столичний Галич від раптового нападу ворогів, їм почали надавати великого значення. Лев укріпив місто й замки. Почав швидко розбудовувати майбутній Львів. Джерела не зафіксували точної дати заснування міста Львова, а це дає змогу вважати, що воно існувало й до того часу, як отримало статус князівської резиденції.

Львів у літописних джерелах постає як уже добре сформований торгово-економічний і політичний князівський центр середини XIII ст. Дослідження літописів дали можливість вченим визначити першу письмову згадку про Львів – березень 1256 року. На нашу думку, місто було перейменовано у 50-х рр. XIII ст., після одруження князя Лева Даниловича з угорською принцесою Констанцією у 1247 році.

Ймовірно, що Львівське князівство Данило Романович подарував сину на знак поваги за

хорообрість у боротьбі з Ростиславом Михайловичем за Галичину [6, с. 22].

Так, як і Київ, Галич та Холм, нову столицю Русі-України – Львів було збудовано на місці поселень біля Замкової гори, що існували тут ще з XI ст. [5, с. 155 – 157]. Заснування городища-фортеці було стратегічно вигідним. У долині річки Полтви перехрещувалися шляхи, що вели на схід до Києва, Чернігова, на південь – до Візантії та країн Леванту, на північ – до Холма, Володимира і Белза, на захід – до Перемишля й до країн Центральної і Західної Європи. Не дивно, що оточений кам'яними мурами Львів швидко сформувався як один із світових центрів міжнародної торгівлі. Є всі підстави вважати, що в час першої літописної згадки львівський замок був уже давно збудований і мав могутні оборонні споруди. Як свідчать джерела 1259 року, внаслідок наказу хана Бурундая укріплення Львова було знищено. Із сумом галицький літописець пише: «Лев послав Львів розметати». Про те, що у час, коли столиця України-Русі розташовувалася у Львові, місто було могутнім центром, свідчить літописна згадка 1286 року: «Жителі усіх навколишніх містечок і сіл сховалися у Львові від нападу татарського хана Телебуги. Монголо-татари два тижні штурмували місто, і, зазнавши великих втрат, так і не взяли замка, і змушені були відступити від міста» [12, с. 368 – 370].

Обставини заснування Львова намагався з'ясувати у XVII ст. львівський історик Й. Зиморович, який ґрунтував свою концепцію на стародавніх легендах, згідно з якими засновником міста Львова був не Данило Романович, а Лев.

Якщо аналізувати стародавні легенди з точки зору перенесення столиці староукраїнської держави з Києва до Галича, потім – до Холму і, насамкінець, до Львова, то легенди підтверджуються історичними фактами. Згідно з твердженнями Й. Зиморовича, «Лев на межі своєї

країни (Руси-України) побачив серед долин гору і поставив замок з дерева, оточив його засіками. У цьому високому замку князь Лев перезимував зиму, а потім збудував собі на нижчій горі «нижчий замок», де й оселився разом із сім'єю. На теренах між двома замками і виникло місто».

І.П. Крип'якевич зауважував, що легенди й свідчення Й. Зиморовича узгоджуються з історичними джерелами, особливо зі свідченням польського історика XV ст. Яна Длугоша, який твердив, що у Львові було два замки. На терасах між замками з середини XIII ст. почали закладати свої двори бояри, княжі слуги, торгово-ремісничі знать, що переїхала разом із володарем Руси-України до нової столиці [6, с. 22 – 24].

На думку дослідників, Львів як історичний центр староруської столиці кінця XIII ст., у 1292 – 1301 рр., склався саме в період могутності короля Лева [9, с. 290 – 291].

Князь Лев отримав після смерті короля Шварна не лише королівську столицю Холм, а й все Побужжя з такими важливими торгово-економічними центрами Волині, як Червен, Белз, Мельник, Дорогочин. Отже, після смерті короля Данила князь Василько Романович не став володарем королівської корони й столиці Холма. Лев, заволодівши столицею, не забажав туди переїжджати, а вирішив залишатись у центральній Галичині, в укріпленому Львові. Саме зі Львову йому було легко контролювати всю Галичину й Волинь, значні території якої теж йому підпорядковувалися.

Волинському князеві в цей історичний період відводиться другорядна роль. Він не мав володінь у Галичині, найважливіші центри на Волині йому не належали, Луцьком і Теребовлем володів князь Мстислав Данилович. Князь Василько Романович, на нашу думку, володів Київщиною та Пінщиною й тому вважався великим князем Руси-України.

Отже, можна зробити висновок, що після смерті короля Данила Романовича новим Холмським володарем став король Шварн Данилович, який успадкував усю батьківську владу, став володарем України-Руси від Карпат до Дніпра. Після смерті Шварна Даниловича володарем Руси-України став Лев Данилович, тому безпідставними вважаємо твердження, що українська держава у другій половині XIII ст. почала занепадати. Як у більшості західноєвропейських держав, влада на Русі передавалася від батька до сина, хоча про це й замовчує волинський літописець. Навпаки, можна стверджувати про розвиток королівської влади в Руси-Україні у цей період [2, с. 251 – 303]. Як бачимо, найголовніші територіальні одиниці після смерті короля Шварна Даниловича сконцентрувалися у руках спадкоємця престолу Лева Даниловича, який затверджує у 1271 році столицею обширних володінь місто Львів. Як свідчать джерела, монголо-татари визнавали Лева

великим князем Руси-України, також усі західноєвропейські джерела називають Лева Даниловича королем Русі [8, с. 69 – 71].

Політичні взаємини князя Лева із Золотою Ордою були такими тісними, що золотоординські війська підтримували галицького короля у походах проти Польщі й Угорщини. Послаблюючи позиції сусідніх країн, Лев Данилович зміцнював свої позиції у Центральній Європі, поширював впливи Української держави на Польщу, Угорщину, Чехію й навіть на німецьку державу. Волинські князі, яким підпорядковувалися київські землі, територіально залежали від королівської влади Лева Даниловича. Джерела свідчать про широкомасштабність політичної діяльності у 1292 – 1301 роках короля Лева. Татарську силу король скеровував проти західних сусідів, що змушувало їх визнавати авторитет володаря Руси-України. Очевидно, військові походи татарів на Польщу у 1280 – 1287 роках, до Литви – у 1275 – 1277 роках, найімовірніше, відстоювали зовнішньополітичні інтереси Руси-України [2, с. 251 – 303]. Слід зауважити, що Лев Данилович не нехтував загальноруськими дипломатичними зв'язками, одруживши свого сина Юрія з дочкою Ярослава Ярославовича тверського, що укріплювало позиції Руси-України на Сході. Зовнішня політика українського короля на Заході будувалася на ґрунті союзу з Угорським королівством, а згодом – і з Чеським. Навесні 1270 року, коли помер угорський король Бела IV, його правонаступником став брат дружини Лева Констанції – Стефан V, який розірвав мир з Чехією і почав проти неї військову кампанію. У 1270 році між Стефаном V угорським та Пшемислом II чеським розпочалася війна. У мирному договорі, який був укладений у червні 1271 року, серед союзників угорського короля Стефана V згадується король Лев Данилович, князі Мстислав Данилович і князь Василько: «manigen snellen wigant, Kunic Leo Riuzen sant, der sipper dran genoz...» [16, р. 302 – 303]. Під час війни в Європі король Руси-України Лев був на боці чеського короля, оскільки останній, як свідчать джерела, просив допомоги у короля Лева: «Ottokarus contra Regem Ruthenorum... largo conjurio allicit» і «Ottokarus contra Ruthenorum... Rehem Ruthenorum excita vit», «Kunik Leo Riuzen». Як свідчить історичне джерело, з початку кампанії руський король Лев був на боці чеського короля Пшемисла II, та Рудольф Габсбург зробив усе, щоб укласти з галицьким королем союз. Він послав до польських князів свого посла францисканця Генріха, й доручив встановити зв'язки з двором руського короля Лева Даниловича: «Cunig Leo von Reussen, der seiner sippwaz» [15, р. 133 – 134]. Як бачимо з історичних джерел, Лев Данилович був впливовим політичним діячем.

Балансування силами Західної Європи й Золотої Орди давало змогу Леву Даниловичу

втримувати сильні позиції Української держави, щоб провадити політичну діяльність, яка охоплювала Центральну Європу [17, р. 133 – 134; р. 43 – 44].

Політика великого князя Лева, за висловом російського історика А.Е. Преснякова, була дуже збалансованою, він, перебуваючи між західною й східною цивілізаціями, використовував монголо-татарську військову силу проти угрів і поляків, постійно лякаючи також монголо-татар [11, с. 39 – 40].

Сучасники вважали короля Лева Даниловича (1292 – 1301 рр.) великим державним діячем. Усі західноєвропейські хроніки після 1292 року титулюють його королем Русі: «Leon Regem Ruthenorum», «Kunic Leo von Riuzen», те саме читаємо у чеських та німецьких джерелах: «Chuning Leo von Russen, der sciner sipp waz» [15, р. 133 – 134]. В Іпатіївському літописі згадується про зустріч Руського короля з Вацлавом, королем Чехії, що відбулася у 1299 році у Брно [12, с. 368 – 370].

Академік І.П. Крип'якевич наголошував, що у Європі Львівське королівство веде свій початок від Лева Даниловича, і наступні визначні володарі України-Руси титулувались королями, що видно з мирної грамоти угорського короля: руський король стоїть на одному ієрархічному щаблі з угорським, а інші князі стоять на щабель нижче.

Унаслідок широкомасштабної політичної діяльності ім'я великого князя Лева стало відомим в усій Європі, не випадково в анонімному географічному трактаті 1308 року «Flos histoiarum Terrae Orientis» – «Джерело історії земель Сходу», який зберігається у французькій національній бібліотеці, записано: «Рутенія – велика країна (королівство – terra regmaxima), яка з'єднується з Болгарією і Грецією, ця країна зараз залежить від татар, а володар у ній «Cing Leo» – король Лев [14, р. 71 – 88; р. 253 – 269; р. 258].

Отже, розвиток політичних та соціально-економічних взаємин української держави часів короля Лева Даниловича з сусідніми державами (1292 – 1301 рр.) припиняється у 1301 році після смерті Лева I.

Аналізуючи документи, з'ясувалося, що після смерті короля Лева українська держава продовжувала функціонувати на території від Карпат до Дніпра, й новий король Юрій I Львович успадкував усю владу і важелі управління українською державою, головні політичні і торгово-економічні центри українського королівства.

На нашу думку, так вирішив король Лев ще за свого життя. З цього приводу І. Шараневич наголошував, що устрій української держави за західноєвропейським зразком обрав саме король Лев. У час його правління Русь-Україна остаточно перейняла європейську систему спадкування. Це дало змогу припинити феодальні війни на

Русі-Україні, бо верховна влада по прямій лінії успадковувалася від батька до сина, у нашому випадку – від короля Лева Даниловича (1292 – 1301 рр.) до його сина Юрія Львовича (1301 – 1308 рр.).

Отже, за західноєвропейським типом престолонаслідування верховна королівська влада в Русі-Україні у 1301 році перейшла до наймогутнішого українського володаря першого десятиліття XIV ст. – короля Юрія I Львовича, (1255 – 1308 рр.). Діяльність короля Юрія Львовича є темою нашого подальшого дослідження [13, с. 107 – 108].

Лев Данилович (1228 – 1301 рр.) з метою централізації влади намагався знищити велику земельну аристократію, у внутрішній політиці спирався на міщанство та селян, надаючи їм різні пільги для сталого економічного розвитку. Саме міщани забезпечили утвердження міцної королівської влади у столичному Львові, а ширше – на теренах Русі-Україні за часів його єдиновладного правління у 1292 – 1301 роках.

Постійна загроза татарських нападів змушувала українського володаря Лева будувати нові оборонні пункти, замки, міста, що зміцнювала торгово-економічну систему держави.

У підсумку дослідження зазначимо, що політика короля Лева Даниловича централізувала Русь-Україну у велику єдину державу, яка мала вплив на зовнішньополітичну ситуацію у країнах Західної та Центральної Європи. Руський літопис XIII ст. свідчить про заснування та розбудову Львова як нової столиці Русі-України, під час розбудови якої Лев Данилович запрошував майстрів з інших країн – німців, ляхів, до роботи залучав навіть селян [7, с. 79 – 81].

Український король Лев I – це одна з найяскравіших постатей в історії Української середньовічної держави. Він зумів так організувати життя своєї держави, що у ньому панувала стабільність і чітка ієрархія гілок влади упродовж останнього десятиліття XIII ст. і на початку XIV ст. Політику Лева I підтримував його син король Юрій I Львович [3, с. 112 – 116].

Отже, феномен розвитку Української держави та єдиновладної королівської влади Лева Даниловича у 1292 – 1301 роках ще потребує детального вивчення та обговорення українськими та зарубіжними дослідниками [4, с. 408 – 415].

Список використаних джерел

1. *Грушевський М.С.* Історія України-Руси. – К., 1993. – Т. 3.
2. *Ідзьо В.С.* Українська держава в XIII столітті. – Івано-Франківськ, 1999.
3. *Ідзьо В.С.* Великий князь Лев Данилович і становлення міста Львова у XIII столітті як столиці України-Русі//Науковий Вісник Українського Історичного Клубу. – М., 2004. – Т. X.

4. *Ідзьо В.* Продовжувач справи короля Данила – великий князь Лев Данилович – і становлення міста Львова у XIII столітті як столиці України-Русі. Засновник Львова король Данило та Українська держава в XIII столітті (до 750-ліття першої літописної згадки міста Львова) (1256 – 2006 рр.). – Львів: В-во університету «Львівський Ставропігон», 2006.

5. *Котляр М.Ф.* Данило Галицький. – К., 1979.

6. *Крин'якевич І.П.* Нариси історії Львова. – Львів, 1956.

7. *Крин'якевич І.П.* Історія України. – К., 1990.

8. *Насонов А.Н.* Монголы и Русь. – М., 1940.

9. *Пашуто В.Т.* Очерки по истории Галицко-Волынской Руси. – М., 1950.

10. *Полное Собрание Русских Летописей (ПСРЛ).* – М., 1962. – Т. II.

11. *Пресняков А.Е.* Курс лекций по Русской истории. – М., 1993.

12. *Руський літопис.* – К., 1989.

13. *Шараневич И.* История Галицко-Волынской Руси. – Львов, 1863.

14. *Lozinski G.* La Russie dans la litterature francoise du moyen age. *Revue des etudes Slaves.*, 1929, t. IX, fasc. 1-2, fasc. 3-4.

15. *Monumenta Germaniae Historica. – Scriptores.*, t. 6.

16. *Regesta Diplomatarum non Epistolarum Bohemiae et Moraviae.* Ed. Entel. – Praha, 1882, t. 2.

17. *Raunaldo O.* *Annales Ecelesiastici*, t. 3. Lucae. 1748, p. 43, 75.

18. *Oesterreichische Cronik*, t. 6. – Hannoverae et Lipsias. 1909.

Ідзьо В.С. Лев I Данилович – король Руси-України (1292 – 1301 рр.)

Основний акцент концентрується на вивченні діяльності одного із наймогутніших володарів Руси-України кінця XIII століття, засновника Львівського королівства Лева Даниловича в українській та європейській історичній традиціях.

Ключові слова: Лев Данилович, князь Лев Данилович, король Лев I, Русь – Україна, король Данило, Юрій Львович.

Идзьо В. Лев I Данилович – король Руси-Украины (1292 – 1301 гг.)

Основной акцент концентрируется на изучении деятельности одного из могущественных властителей этого времени, основателя Львовского королевства Льва Даниловича в украинской и европейской исторических традициях.

Ключевые слова: Лев Данилович, князь Лев Данилович, король Лев I, Русь – Украина, король Даниил, Юрий Львович.

Idzo V.S. Lev I Danilovich - the king of Russia-Ukraine (1292 - 1301 gg.)

In this article we can see age of state power Rus'-Ukraine in the last quarter XIII – XIV century. The basic accent is study of Lev Danylovych activities as founder kingdom of Lviv in Ukrainian and European historical tradition.

Key words: Lev Danylovych, prince Lev Danylovych, king Lev Danylovych, Rus'-Ukraine, king Danylo.